

NÖROSİYASET: PSEFOLOJİK BİR ANALİZ

18. yüzyıldan itibaren özellikle Batıda hükümdarı seçmen halk belirlemeye başlamış, kutsamanın yerini seçimler almıştır. Büyük bir mücadeleye sahne olsa da seçim akşamı seçimin galibiyeti için bu bir meşruiyet ilanı olmuştur. Bugün de durum bundan farklı değil. Dünyanın neresinde olursa olsun, seçim sonuçları kesinleştiği anda -resmi olmayan sonuçlara dayalı da olsa bu sonuç- galip taraf, kutlamaları büyük bir heyecan tablosu içerisinde başlatmaktadır. Gerçekten de seçimler aracılığıyla insanlık, otoritenin tanrısal hukuka dayandığı hükûmet tipi yerine seçimlerden kaynaklanan demokratik meşruiyete sahip çağdaş siyasal rejimlere kavuşmuş durumdadır.

Siyasal partiler de seçim, oy ve parlamento oluşumlarıyla aynı zamanda doğmuş, gelişimleri bu kurumsal oluşumlara koşutluk göstermiştir. Bir bakıma kitle demokrasilerinin “sine qua non” unsurları haline gelmişlerdir. Siyasal temsilin ve dolayısıyla seçme hakkının demokratikleşmesi, ayrıcalıklı sınıfların tekelinden kamu yönetiminin kurtarılmasını sağlamış bulunmaktadır. Yalnız tüm bu gelişmeler 19. ve 20. yüzyılda, özellikle kara Avrupası’nda, öncelikle aristokrasi ile burjuvazi, daha sonra da burjuvazi ile prole-

terya arasındaki kamu yönetiminde iktidar mücadelesine tâbi kalarak gelişim göstermiştir.

Bugün yöneticilerin yönetilenlerce belirlenmesini sağlayan siyasal ve hukuksal eylemler bütünü olarak tanımlanabilecek “seçim olayı”, bu niteliklerinden ötürü çok sayıda toplum bilim disiplininin özel ilgi alanına girmiştir. Öyle ki seçimler bugün artık rekabete dayalı gelişim gösteren toplum düzeninde uzlaşmanın kilit mekanizmasını oluşturmaktadır. Bu nedenle seçim sistemlerinin siyasal yelpazeyi parlamentoya tam yansıtabilmesi öncelikli işlevleri arasında yer almaktadır. Ancak şu da açıkça bilinmektedir ki seçimler gerçekten de demokrasinin gerekli şartı olmakla birlikte ne yazık ki yeterli değildir.

Şöyle ki siyasal sistem içinde karar alma süreci için genel ortamı oluşturan siyasal kültür bireyin davranışlarını daha çocukluk döneminde “socialisation” süreci aracılığıyla etkilemeye başlar. Bu nedenle siyasal kültürde yerleşmiş socio-politik normlar siyasal katılmayı doğrudan etkilemektedir. Bu derece önemli bir özelliği hiçbir siyasal sistem rastlantılara bırakmak istemeyeceği için kimi resmi ya da bilinçli siyasal kültür benimsetme yöntemleri geliştirme yolunu yeğlemektedir. Ancak, siyasal kültürün toplumun yeni üyelerine aktarılmasının salt resmi ve bilinçli etkinlikler çerçevesinde değil, aynı zamanda toplumsallaşma sürecindeki çok farklı değişkenlerin de etkisi altında gerçekleşebilme şansına sahip olduğunu belirtmek gerekir.

Hayatının her evresinde belli şeyleri seçmekle yükümlü insan, seçimlerinde her zaman rasyonel davranamaz. Hayata dair hiçbir seçimde bu durum değişmez, dolayısıyla parti seçimi söz konusu olduğunda da farklı bir yaklaşım sergilemesi beklenemez. David Easton ve Jack Dennis *Origins of*

Political Legitimacy (1969) adlı yapıtlarında bireyin siyasal sistemi tüm kurumları ve süreçleriyle algılayabilmesi için bir siyasal toplumsallaşma sürecinden geçmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Politikleşme (politicization), kişiselleştirme (personalization), idealleştirme (idealization) ve kurumsallaşma (institutionalization) olmak üzere dört aşamalı şekilde gerçekleşen söz konusu süreç siyasal kimliğin inşasına zemin hazırlamaktadır. Dolayısıyla içinde bulunulan siyasal kültürün siyasal kimlikler üzerindeki etkileri bu süreç analizinden de anlaşılabilir. Samuel P. Huntington ve Jorge I. Domínguez'in de *Siyasal Gelişme* (1995)'de belirttikleri gibi bir toplumun siyasal kültürü, toplum üyelerinin siyasal nesnelere karşısındaki değer ve yönelimleri ile siyasal semboller hakkındaki inançlarından oluşmaktadır. Hem kamusal olaylardan hem de özel tecrübelerden beslenen siyasal kültür, aynı zamanda bir toplumun temel siyasal değerlerine de şekil vermektedir. Dolayısıyla bireyin siyasal kimliğinin siyasal kültürün etkisi altında kalıyor olması insan doğasının sosyo-politik gerçekliğinin göstergesidir.

İnsan hep kendi doğasını anlama çabası içerisinde olmuştur. Bu çabasında da kendisinde en gizemli bulduğu beyin başat ilgi merkezini oluşturmaktadır. Bu bağlamda, "seçme hakkı"nın tam demokratik esaslara içkin gerçekleştirilebilmesi için seçmenin siyasal davranışın altında yatan motivasyon kaynaklarının tespitine yönelik nörosiyaset araştırmalarına ülkemizde daha da hız verilmesine gereksinim olduğu görülmektedir. Bu anlamda son yıllarda açık bulunan bu alana ilişkin siyasal iletişim disiplini içerisinde nörosiyaset çalışmaları önemli bir yer kazanmış durumdadır. Nil Çokluk'un *Nörosiyaset: Seçmen Zihninin Analizi* adlı bu yapıtı söz konusu alandaki önemli açığı gidermeye aday nitelikte bir emek içermektedir. Bundan sonraki çalışmalara katkı

sağlayacağı, alana önemli bir rehber olacağı açıktır. Yapıtın “siyasal iletişim”in seçmenin oy verme davranışını inceleyen “psefoloji” (seçim iletişimi) disiplini içerisinde önemli bir boyutu kapsayan nörosiyaset çalışmalarının ülkemizde daha da artmasına yol açacağı kanaatindeyim. Sonuçta bu içerikteki çalışmalar sosyal ve siyasal demokrasinin gelişimi için daha bilinçli seçmen kitlesine ulaşılabilmesi hedeflerine analitik yöntem sağlayacak nitelikler taşımaktadır. Bu hedefler doğrultusunda bu yapıtın okur alanını genişletmesi en büyük temennimdir.

Prof. Dr. Emine YAVAŞGEL
İstanbul, Şubat 2021

NÖROBİLİM ÇAĞINDA YAŞAM VE SİYASET

2000'li yılların başı, modern sinir bilimleri (neurosciences) açısından bir sıçrama dönemi olarak kabul edilir. Aslında sinir sistemi ile ilgili çalışmalarımızın geçmişi yüzlerce yıl öncesine dayanır fakat 1990'lı yıllarda ortaya çıkan teknolojik gelişmeler, hem fiziksel hem de işlevsel olarak tam anlamıyla bir “kapalı kutu” olan beynimiz ile ilgili yepyeni şeyler öğrenmemize zemin hazırlayan en önemli gelişmelerin başında geliyor. Özellikle işlevsel görüntüleme teknikleri sayesinde artık insanların belli hastalıklar yahut yaralanmalar geçirmesini beklemeden veya beyinlerini fiziksel olarak açıp incelemek zorunda kalmadan faaliyet halinde gözlemlememiz, tarihte ilk defa mümkün oldu. Bunların yanı sıra aynı dönemlerde hızla gelişen bilgisayar destekli veri toplama ve analiz yöntemleri de evrenin bildiğimiz en karmaşık maddesel organizasyonu olan beyinler hakkında topladığımız o devasa veri yığınına çok daha verimli bir şekilde tasnif edip inceleyebilmemize imkân vermeye başladı. Tüm bu gelişmeler sayesinde, birkaç yıl içinde beynimizle ilgili öğrendiklerimiz, belki de o zamana kadar öğrendiğimiz tüm bilimsel verilerin toplamını kat kat aşan devasa bir birikime dönüştü.

Elbette beyin ve sinir bilimleri alanı, sadece adına beyin ve sinir sistemi denen beden parçalarımızı daha iyi anlama-

mızı sağlamakla kalmıyor; insan denen ve binlerce yıldır zihnimizi meşgul eden o muamma varlığın nasıl ve neden böyle olduğunu anlamamız hususunda bize hemen her gün yeni bakış açıları ve düşünme malzemeleri de sunuyor. İnsanı diğer canlılardan farklı ve daha yüksek potansiyelli yapan ne varsa, bildiğimiz kadarıyla hemen hepsi beynimizin gelişmişliği ile ilgili. Temel beden yapılanmamız tüm biyolojik âlemlerle temelde aynı olmakla birlikte, beynimizin (deyim yerindeyse) “aşırı” gelişmişliği ve yapılanma düzeylerinin karmaşıklığı, bizi şaşırtıcı derecede ilginç bir canlı haline getiriyor. Günlük hayatımızın her anında davranışlarımızın kodlarını çözebilmek, insanı daha iyi ve doğru anlayabilmek, davranış ve düşüncelerimizi etkileyen hastalıklarla daha verimli mücadele edebilmek için sinir sistemini ve işlevlerini anlamak artık günümüzün en önemli bilimsel amaçları arasında başı çekiyor.

Sinir bilim veya sık kullandığımız diğer bir adıyla “nörobilim”, artık sadece biyoloji ve tıbbın alanı ile sınırlandıramadığımız bir disiplin haline geldi. İnsana dair ne tür bir faaliyetimiz yahut merakımız varsa, soruların hemen hepsinin bizi yönlendirdiği araştırma konusu yolumuzu bir şekilde sinir bilimleri alanına çıkartıyor. Çalışma alanımız, bilimsel uzmanlığımız, araştırdığımız konu ve sorduğumuz sorular ne olursa olsun, sinir bilimlerinin bu alanda söyleyeceği muhakkak yeni bir şeyler var. Bu yapısı nedeniyle sinir ve davranış bilimleri aynı zamanda hem fen bilimleri hem sosyal bilimler hem de sanat alanlarında, kafaları karıştırabilecek tüm bu alanlarda araştırmalar yapan insanlara yeni ipuçları verebilecek bir potansiyel taşıyor. Sinir bilimleri, elbette temelde biyolojik bilgiye dayanır ve ancak bu alanda derinleşmiş araştırmacıların baş edebileceği bir terminoloji ve bilgi birikimine sahip devasa bir uzmanlık alanıdır. Fakat

özellikle farklı bilimsel alanlardan gelen ve “insanın davranışlarının nedenleri” üzerine çalışmak için bir araya gelen takımlarda artık sadece biyoloji yahut tıp mensubu “asabiye” uzmanlarını görmüyoruz. Sosyal bilimler, farklı sanat alanları, ekonomi, politika, fizik, mühendislik gibi sayısız ve görünüşte ilgisiz alanlardan insanlar, farklı konu başlıkları altında bir araya gelerek bu “büyük sorulara” yanıtlar arıyorlar. Özellikle sosyal bilimlerin yüzyıllardır biriktirdiği bilgi, görgü ve kuramlar, dünümüzün nörobilim bilgisi ile birleştirilebildiği durumlarda bize çok farklı bakış açıları ve düşünme pencereleri açabiliyor. Elbette standart ve alışageldiğimiz akademik disiplinlerin sınırlarını fazlasıyla zorlayan böyle birliktelikler ve bu tip disiplinlerarası sorunlar, halen çoğu akademisyenin dahi nasıl çalışılabileceğini bilemediği yeni ve karmaşık yaklaşımlar halinde. Fakat her geçen gün, farklı disiplinleri bir araya getiren multidisipliner, interdisipliner, kros-disipliner ve trans-disipliner1 organizasyonlar, insanı anlamak için bir araya gelmeye devam ediyor. Elbette

1 *Farklı akademik disiplinlerin birlikte çalışma stillerini sınıflayan terimleri akademik camiada bile genellikle yanlış kullanma eğilimi fazladır. Yeri gelmişken (henüz Türkçe terim karşılıkları tam oturmamış olsa da) küçük bir sözlükle konuyla ilgili bir not düşelim:*

- *Disipline Özgü (Intradisciplinary): Tek bir akademik dalın alanına girer çalışmalar.*
- *Çapraz disiplinli (Crossdisciplinary): Bir bilimsel alanı diğer bir bilimsel alanın perspektifiyle değerlendiren yapılan çalışmalar.*
- *Çok disiplinli (Multidisciplinary): Farklı bilimsel Uzmanlık Alanlarından gelen insanların birlikte çalışarak kendi uzmanlıkları doğrultusunda katkı verdikleri çalışmalar.*
- *Disiplinlerarası (Interdisciplinary): Farklı bilimsel alanların yöntem ve bilgilerini birleştirerek gerçek bir sentez oluşturmaya çalışan çalışmalar.*
- *Disiplinlerötesi (Transdisciplinary): Var olan bilimsel uzmanlık alanlarının ötesinde birleştirici ve yeni bir çerçeveye oluşturmaya çalışan çalışmalar.*

böyle bir çabaya girişmek, standart eğitimlerden geçmiş ve kendi alanı dışında çok fazla merak geliştirmemiş akademik insanların kolaylıkla girişebileceği bir çaba değil. Böyle disiplinleri aşan büyük soruları sorabilmek aynı zamanda cesaret ve zorlayıcı bir merak duygusu da gerektiriyor.

Elinizde tuttuğunuz kitap, işte böyle cesur bir çabanın ürünlerinden biri. Sevgili Nil Çokluk, birlikte görüş alış-verişinde bulunma şansı yakaladığımız tez çalışması kapsamında, insanın siyasi davranışlarının nörobilimsel temellerini sorgulayarak bu konuda şimdye kadar ortaya konmuş temel ve önemli bilgileri başarıyla bir araya getirdi. Bu çalışmanın sonuçlarından birisi olarak, insan denen o muamma organizmanın, “siyaset” denen ve belki de hayatımızı her faaliyetimizden daha fazla etkileme potansiyeline sahip o ilginç işlevinin biyolojik ve psikolojik kökenlerine dair elinizdeki metin ortaya çıktı.

2020 yılında yayınladığım *İnsanın Fabrika Ayarları* (İFA) serisi ile modern insanın temel sorunlarından birisinin, evrimsel ve zihinsel ayarları ile içinde yaşadığı ve neredeyse her şeyi kendi tercihlerinden oluşan “medeniyet” koşulları arasındaki uyumsuzlukları fark etmemekten kaynaklandığı iddiasını dillendirmiştim. Bu iddianın doğal sonuçlarından birisi olarak şunu söylemem de gayet mümkün: Hem bireysel hem de toplumsal anlamda daha iyi, daha doğru ve daha verimli bir yaşam için öncelikli ihtiyacımız, “insanın aslında nasıl bir varlık” olduğunu modern ve medeni kabullerimizin, ezberlerimizin dışına çıkarak bir daha keşfetmeye çalışmak. İşte modern nörobilim, hayatın her alanında, bu keşif yolculuğu için bize nice yeni pencereler açıyor.

Nörosiyaset, günümüzün siyasi dünyasındaki insan davranışlarının nedenlerini temel düzeyde anlamamızı sağla-

makla kalmayacak, kendi siyasi davranışlarımızın da kökenlerini aydınlatarak bize bireysel olarak da yeni yollar gösterecektir. Sevgili Nil'i bu cesur çabasından ötürü kutluyor ve elinizdeki kitabın, sinir ve davranış bilimlerinin insana dair söyleyebileceği çarpıcı gerçeklerin ilk habercilerinden birisi olduğunu düşündüğümü de vurgulamak istiyorum.

Kendini bilmek isteyen herkes için güzel bir okuma olacağından şüphem yok.

Prof. Dr. Sinan CANAN
İstanbul, 2021

TEŞEKKÜR

Türkiye’de henüz yeni filizlenen bir alanda hazırlanan bu çalışma, çok zorlu bir yolculuğun ürünüdür. Siyasal iletişimi nörosiyaset açısından değerlendirdiğim çalışmamda insanın biyolojik, psikolojik ve sosyolojik yönlerini interdisipliner bir şekilde irdelemeye çalıştım. İnsanı bir bütün olarak ele aldığım çalışmamın hem siyasal yaşamda aktif yer alan aktörlere hem de teorik alanda çalışma gerçekleştiren bilim insanlarına yol göstererek siyasal iletişim literatürüne katkı sağlamasını diliyorum.

Akademik yaşamın en önemli aşamalarından biri olan doktora çalışmamı dünya ve Türkiye literatürü açısından yeni bir olgu olan nörosiyaset gibi interdisipliner, multidisipliner ve trans-disipliner bir alanda yapmak akademik birikim açısından çok faydalı olmasına rağmen çok zorlu süreçleri de beraberinde getirmiştir. Bu zorlu süreçte gerek akademik birikimiyle gerekse de deneyimleriyle hem duygusal hem de akademik desteğini esirgemeyen, beni yürekendirip motivasyonumu yükselten, yıllarını bilime adanmış, akademik dünyadaki annem dediğim biricik hocam Prof. Dr. Emine Yavaşgel’e sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum. Ayrıca yeni bir alanda interdisipliner çalışmanın zorluklarını aşmamı sağlayan aykırı bilim anlayışıyla ve mütevazı